

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในภาคใต้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบความคิดของการวิจัย ที่จะนำมาเสนอตั้งต่อไปนี้

แนวคิดและแนวทางการป้องกันยาเสพติด

1. ความหมายของการป้องกันยาเสพติด
2. องค์ประกอบของปัญหา ยาเสพติด
3. แนวคิดในการป้องกันปัญหา ยาเสพติด
4. แนวทางการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา
5. แนวทางการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในโรงเรียน

แผนป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ.2535-2539)

ระดับมัธยมศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ
3. สรุปรงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและแนวทางการป้องกันยาเสพติด

สำนักงานประสานงานการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (สำนักงานประสานงานการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, อัดสำเนา) ได้ให้ความหมายของการป้องกันยาเสพติด องค์ประกอบของปัญหา ยาเสพติด และแนวคิดในการป้องกันยาเสพติดไว้ ดังนี้

1. ความหมายของการป้องกันยาเสพติด

การป้องกันยาเสพติด หมายถึง การทำให้การศึกษา ข่าวสาร ความรู้และข้อมูลในเรื่องของยาเสพติดอย่างถูกต้องด้วย วิธีการต่างๆ ไปสู่ประชาชน เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันมิให้ประชาชนหันไปใช้ยาเสพติด เป็นทางออกเมื่อประสบปัญหาขึ้นกับตนเองและครอบครัว และในขณะที่เดียวกันก็ดำเนินการป้องกันการแพร่กระจายของตัวยา รวมทั้งปรับปรุงสภาพแวดล้อมมิให้มีส่วนผลักดันให้คนไปใช้ยาเสพติดควบคู่กันไปด้วย

2. องค์ประกอบของปัญหายาเสพติด

มีการศึกษาถึงองค์ประกอบของยาเสพติด เพื่อแยกแยะให้เกิดความชัดเจนในการป้องกันมากขึ้น พบว่า ปัจจัยสำคัญซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เกื้อหนุนให้เกิดปัญหาสิ่งเสพติดก็คือ คน ยา และสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้นำมาพิจารณารายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบดังนี้

1. มนุษย์หรือตัวบุคคล เมื่อมนุษย์ประสบกับปัญหาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์และสังคม จนไม่สามารถแก้ไขหรือปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงหรือสภาพนั้น ๆ ได้ ก็จะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานทางสังคม และอาจจะหันไปใช้ยาเสพติดเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหานั้นได้

2. สิ่งแวดล้อม บุคคลจำเป็นต้องอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ จะต้องปฏิบัติตนให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสังคม ถ้าบุคคลใดไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ได้ก็จะแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ ไปจากสังคมซึ่งอาจหันไปหายาเสพติดได้

3. ตัวยา โดยตัวของมันเองแล้วมิได้ก่อให้เกิดปัญหาใด ๆ ถ้าหากบุคคลไม่ไปหยิบมาใช้ แต่เมื่อบุคคลไปใช้ยา ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลที่เข้าใช้ยาประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งขึ้นอยู่กับฤทธิ์และขนาดของตัวยาที่ใช้ ตลอดจนวิธีใช้

3. แนวคิดในการป้องกันปัญหายาเสพติด

จากแนวคิดเรื่ององค์ประกอบของยาเสพติดข้างต้นนี้ เฮเลน โนว์ลิส (Helen Nowlis) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับงานด้านการป้องกันยาเสพติด ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมองปัญหายาเสพติดไว้ 4 รูปแบบ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่คำนึงถึงองค์ประกอบ 3 อย่างที่สัมพันธ์กันดังกล่าวแล้วดังนี้

1. รูปแบบศีลธรรม-กฎหมาย แนวคิดนี้มองปัญหายาเสพติดโดยให้ความสำคัญกับยา มีการออกกฎหมายควบคุมการปลูกพืชเสพติด การควบคุมการจำหน่ายยา บทลงโทษเมื่อมีการซื้อ ขาย เสพ หรือมีไว้ในครอบครอง

2. รูปแบบสุขภาพอนามัย แนวคิดนี้มองปัญหายาเสพติดว่าเป็นเรื่องของสุขภาพอนามัยหรือเป็นโรคภัยไข้เจ็บ แนวคิดนี้มองว่าผู้ใช้ยาเสพติดเป็นคนอ่อนแอไม่แข็งแรงและไม่แยกยาออกเป็นยาถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมาย

3. รูปแบบจิตวิทยาสังคม แนวคิดนี้ถือว่าคนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดอัน 3 องค์ประกอบ คือ คน ยาและสิ่งแวดล้อม และเสนอว่าให้ปฏิบัติต่อการติดยาเหมือน ๆ กับพฤติกรรมเบี่ยงเบนอื่น ๆ และการให้ข่าวสารข้อมูลนั้น ถือว่าเป็นอันดับรองลงมาจากการศึกษาถึงความต้องการทางด้านส่วนตัวและสังคมของบุคคล

4. รูปแบบสังคม-วัฒนธรรม แนวความคิดนี้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมาก บางสิ่งบางอย่างของสังคมควรจะได้รับปรับปรุงให้เหมาะกับบุคคลและความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะด้านการศึกษา บริการด้านอนามัยและบริการสังคมอื่น ๆ

แนวความคิดทั้ง 4 รูปแบบ จิตวิทยาสังคม เป็นรูปแบบที่นิยมใช้กันแพร่หลาย เพราะเน้นการพัฒนาที่ "ตัวคน" และ "พฤติกรรมของคน" เป็นสำคัญ การป้องกันยาเสพติดในประเทศไทยจึงยึดรูปแบบนี้เป็นหลักในการดำเนินงาน ส่วนรูปแบบอื่นนั้นนำมาใช้ในมาตรการปราบปราม มาตรการบำบัดรักษา ซึ่งเป็นส่วนเกื้อหนุนการป้องกันยาเสพติดทั้งสิ้น

4. แนวทางการป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา

การป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษานั้น กระบวนการทางการศึกษานับเป็นวิธีการที่สำคัญที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครองจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน

การให้การศึกษเพื่อการป้องกันยาเสพติด โดยมุ่งเน้นการอบรมบ่มนิสัย และการพัฒนาด้านจิตใจ จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างภูมิคุ้มกันการใช้จ่ายทางที่ผิด ที่กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2530) ได้กำหนดไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. การส่งเสริมความนับถือตนเอง (self-esteem) คือการส่งเสริมให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่า มีประโยชน์ มีความสามารถ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด โดยมีแนวทางปฏิบัติ ได้แก่ การทำให้บุคลากรและเยาวชนในสถานศึกษา ได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การรักษาความสะอาด การประกวดคำขวัญ เรียงความ วาดภาพ การส่งเสริมจริยธรรม การจัดชุมนุมหรือชมรมต่าง ๆ ตามความสนใจของผู้เรียน เป็นต้น

2. การส่งเสริมความสัมฤทธิ์ผล (achievement) คือการส่งเสริมให้บุคคลประสบความสำเร็จ ได้รับการยกย่อง ได้รับความรักความอบอุ่น ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน จัดบริการให้คำปรึกษาหาหรือเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา รวมทั้งเสริมประสบการณ์และทักษะให้แก่ผู้เรียน โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ชำนาญการมาให้ความรู้ เป็นต้น

3. การส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกมุ่งมั่น (A sense of purpose) คือ การส่งเสริมให้บุคคลมีความสำนึกในค่าของมนุษย์ สร้างสรรค์เป้าหมาย เกิดพลังที่จะผลักดันตนเองให้ไปสู่เป้าหมายนั้น โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคซึ่งแนวทางปฏิบัติ ได้แก่ การกำหนดระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสถานศึกษาตามความเหมาะสม ส่งเสริมและปรับปรุงบุคลิกภาพโดยการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ควรมีการจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อช่วยเหลือผู้เรียนเป็นกลุ่มหรือเป็นรายบุคคล และจัดสวัสดิการในสถานศึกษา เป็นต้น

4. การจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมความเคารพตนเองและผู้อื่น และเกียรติภูมิของบุคคล (respect for self and other and individual dignity) คือ การส่งเสริมประสบการณ์ที่เหมาะสมกับความสามารถ ความเข้าใจ ความถนัดของบุคคลในการปฏิบัติหน้าที่ มีความรับผิดชอบ ความอดทน ความเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ตลอดจนการให้ความยกย่องบุคคลอื่น ซึ่งแนวทางปฏิบัติ ได้แก่ การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ตลอดจนยกย่องคนที่ปฏิบัติดี ส่งเสริมและให้โอกาสแก่ผู้เรียนทำกิจกรรมเป็นหมู่คณะ รวมทั้งฝึกให้ผู้เรียนรู้จักดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตยในสถานศึกษา เป็นต้น

5. การพัฒนาทักษะส่วนตัวและทักษะสังคม (personal and social skills) คือ การฝึกฝนให้เกิดทักษะในการคิด การอ่าน การใช้เหตุผล การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การประกอบอาชีพ การติดต่อระหว่างบุคคล การทำงานเป็นคณะและการช่วยเหลือผู้อื่น โดยมีแนวทางปฏิบัติ ได้แก่ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิชาที่ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะสังคม เช่น การฝึกพูดในที่ชุมชน เป็นต้น

6. การส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ (employable skill) คือ การจัดกิจกรรมทางเลือกต่าง ๆ ให้กับบุคคล เพื่อเป็นช่องทางในการดำรงชีวิตตามความสนใจและความถนัดส่วนบุคคล โดยมีแนวทางปฏิบัติ ได้แก่ การจัดให้มีการบริการแนะแนวอาชีพ เช่น การฝึกฝนอบรมครูงาน การให้ความรู้ฝึกอบรม ขั้นตอนในการวางแผนอาชีพ พัฒนาทักษะในการตัดสินใจ การศึกษาความต้องการด้านอาชีพของชุมชน และการเตรียมตัวเพื่อเลือกอาชีพ เป็นต้น

5. แนวทางการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในโรงเรียน

การดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในโรงเรียนนั้น ได้ผ่านแนวคิดของการป้องกันยาเสพติดในรูปแบบจิตวิทยา-สังคม (Psycho-social Model) ผสมผสานกับแนวทางพัฒนาบุคลิกภาพเด็กและเยาวชนให้มีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุขและมีคุณภาพในการเป็นพลเมืองดี

แนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันยาเสพติดในโรงเรียนนั้น มีดังนี้ คือ

ก. การให้การศึกษ (education)

เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ทักษะ และประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ โดยปลอดจากปัญหาเสพติด การให้การศึกษานี้มุ่งเน้นที่การอบรมบ่มนิสัย และพัฒนาด้านจิตใจ (affective education) โดยคำนึงถึงองค์ประกอบในการสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด ดังนี้

1. การส่งเสริมความนับถือตนเอง (self-esteem)
2. การส่งเสริมความสัมฤทธิ์ผล (achievement)
3. การส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกมุ่งมั่น (A sense of purpose)
4. การจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมความเคารพตนเองและผู้อื่น และเกียรติภูมิของบุคคล (respect for self and other and individual dignity)

5. การพัฒนาทักษะส่วนตัวและทักษะสังคม (personal and social Skills)

6. การส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ (employable skill)

ข. การให้ข่าวสารข้อมูล (information)

เป็นการให้ข่าวสารเพื่อที่จะให้ประชาชนได้ตระหนักและตื่นตัวกับปัญหาเสพติด ตลอดจนมุ่งเสริมสร้างเจตคติและค่านิยมที่ถูกต้องให้กับประชาชน ทั้งนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเชื่อว่า ความรู้ (knowledge) และเจตคติ (attitude) จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีผลต่อการรื้อยาอย่างถูกต้อง ซึ่งการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการป้องกันยาเสพติด เป็นวิธีที่แพร่หลายสามารถดำเนินการได้ในหลายหน่วยงาน และเป็นมาตรการที่เสริมด้านการให้การศึกษ (education) ได้เป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงวิธีการที่เหมาะสม ลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนองค์ประกอบทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมด้วย มิฉะนั้นอาจเกิดปัญหา "ดาบสองคม"

ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นการดำเนินงานเพื่อถ่ายทอดหรือจัดส่งข่าวสารความรู้ด้านป้องกันยาเสพติดให้แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยอาศัยเทคนิควิธีและสื่อชนิดต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญของการดำเนินงานเผยแพร่ทั้งด้านสื่อมวลชนและสื่อบุคคล ในปัจจุบันเนื้อหาเทคนิคและสื่อด้านป้องกันยาเสพติดได้รับการพัฒนาเป็นระบบมากขึ้น เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายรูปแบบ ดังนี้คือ

1. การจัดวิทยากรบรรยาย อภิปราย เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดแก่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ วิทยากรจึงนับเป็นสื่อ (บุคคล) ที่สำคัญที่สุดและสามารถเรียกร้องความสนใจ ตลอดจนทำความเข้าใจแก่ผู้รับข้อมูลข่าวสารที่ดีที่สุด

2. การให้บริการด้านสื่อ เช่น เอกสาร โบสเตอร์ ภาพนิทรรศการ สไลด์ ภาพยนตร์ ฯลฯ แก่หน่วยงานและประชาชนทั่วไป เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานที่สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันยาเสพติด

3. การจัดรณรงค์ป้องกันยาเสพติดในช่วงระยะเวลาที่กำหนด เช่น ในช่วงเดือนมิถุนายนของทุกปี ซึ่งถือเอาวันที่ 26 มิถุนายน เป็นวันต่อต้านยาเสพติดของโลก เป็นการเผยแพร่ข่าวสาร โดยการระดมสื่อต่าง ๆ ภายในขอบเขตหรือที่ที่กำหนดไว้ สาเหตุที่ต้องมี

การรณรงค์ เพราะการเผยแพร่ข่าวสารในวงกว้างไม่สามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นการจัดรณรงค์ในท้องถิ่นบางแห่ง ซึ่งมีปัญหารุนแรงจึงเป็นสิ่งจำเป็น เช่น การเดินขบวนต่อต้านยาเสพติด การจัดสัปดาห์รณรงค์ป้องกันยาเสพติด และการจัดนิทรรศการต่อต้านยาเสพติด เป็นต้น

4. การเผยแพร่ข่าวสารโดยผ่านสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เป็นการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งนับเป็นวิธีการเผยแพร่ที่ได้ผล เพราะสื่อมวลชนเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดี สื่อมวลชนที่ใช้ในการเผยแพร่ที่สำคัญ ได้แก่

- วิทยุ โดยการผลิตรายการวิทยุเพื่อออกอากาศในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในลักษณะบทความ สารคดี ละคร คาชวิญ เพลงเรื่องสั้น ตลอดจนขอความร่วมมือจากสถานีวิทยุต่าง ๆ หรือนักจัดรายการในการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ด้านป้องกันยาเสพติด

- โทรทัศน์ โดยการผลิตสไลด์ ภาพยนตร์โฆษณาสั้น ๆ (spot) จัดรายการแสดงรายการ สันทนาการของผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ

- โรงภาพยนตร์ โดยการผลิตสไลด์ ภาพยนตร์โฆษณาสั้น (spot) เพื่อเผยแพร่ทางโรงภาพยนตร์ทั่วไป

- สิ่งพิมพ์ โดยผลิตบทความ เรื่องสั้น คาชวิญภาพโปสเตอร์ การ์ตูน ฯลฯ เผยแพร่ในวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์รายวันโดยจัดสรรเนื้อหาให้สอดคล้องกับรูปแบบของสิ่งพิมพ์แต่ละชนิด

- หน่วยเคลื่อนที่ (mobile unit) จัดบุคลากรพร้อมรถยนต์และสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ชุดนิทรรศการ ออกไปปฏิบัติงานเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนตามแหล่งต่าง ๆ

- สื่อพื้นบ้าน (folk media) เป็นการนำสื่อพื้นบ้านเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ด้านการป้องกันยาเสพติดให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้แก่ หนังสือนิทาน เพลงพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่น ลิเก ลำตัด และลำเพลิน เป็นต้น

5. การทำให้ข่าวสารความรู้เป็นกรณีพิเศษ เช่น การให้คำปรึกษาแนะนำ การให้บริการทางโทรศัพท์สายด่วน (hot line) การจัดตั้งชมรมต่อต้านยาเสพติด ฯลฯ

ค. การพัฒนาบุคลากร (training)

มีเป้าหมายเพื่อสร้างบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เป็นวิทยากรหรือผู้ประสานงานในพื้นที่ ระดับต่าง ๆ บุคลากรที่สร้างขึ้นนี้จัดได้ว่าเป็นสื่อบุคลากรในการทำให้ชาวสารและการศึกษา เนื่องจากสื่อประเภทนี้เชื่อว่าจะสามารถถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนเมื่ออิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับยาเสพติดของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพผลดีกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ

ในการพัฒนาบุคลากรเพื่อการป้องกันยาเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส. ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานไว้ดังนี้ คือ

1. การพัฒนาบุคลากรแกนนำในส่วนกลาง โดยการให้การฝึกอบรมสัมมนา เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในส่วนกลาง ซึ่งขอช่วยหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องยาเสพติด และมีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งประสานการจัดกิจกรรมด้านการป้องกันยาเสพติดในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย
2. การพัฒนาบุคลากรแกนนำในระดับจังหวัด โดยการให้การฝึกอบรมสัมมนาเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด โดยเน้นหน่วยงานหลักในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ตำรวจภูธรจังหวัด ที่ทำการพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานเทศบาลเมือง ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด และศูนย์เวชศึกษาป้องกันวิทยาลัยครู เพื่อทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ด้านการป้องกันยาเสพติด รวมทั้งประสานการจัดกิจกรรมด้านการป้องกันยาเสพติด ในแต่ละกลุ่มเป้าหมายที่รับผิดชอบ

ง. การผลิตสื่อ (media production)

สื่อนับเป็นเครื่องมือทางเทคโนโลยีอย่างหนึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติงานเผยแพร่ข่าวสารไปสู่ดวงใจได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ช่วยสร้างความสนใจ จดจำง่าย และประหยัดเวลา ปัจจุบันการผลิตสื่อด้านป้องกันยาเสพติดสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อสิ่งพิมพ์ (print media) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร โบสเตอร์ แผ่นพับ สติกเกอร์ ภาพพลิก ภาพนิทรรศการ เป็นต้น

2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (electronic media) ได้แก่ สไลด์ ภาพยนตร์ วีดิโอ เทปรายการ วิทยุ-โทรทัศน์ เป็นต้น

3. สื่อชุดเผยแพร่ (teaching kit) ได้แก่ ชุด package ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาหลักสูตร คู่มือ การใช้และสื่อประเภทต่าง ๆ

จ. การจัดกิจกรรมทางเลือก (alternatives)

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนไข้ยาเสพติดเพื่อแก้ปัญหาที่เพราะบุคคลไม่เห็นคุณค่าของทางเลือกอื่น ๆ เมื่อเกิดมีปัญหาค้นกับตนเองจึงตัดสินใจเข้ายาเสพติดเป็นทางเลือก ดังนั้นการจัดหาทางเลือกอื่นที่เป็นประโยชน์ให้ จึงเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้บุคคลรอดพ้นจากปัญหาเสพติดได้ กิจกรรมทางเลือกจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาการด้านต่างๆ ของคนเราได้อย่างดี ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล อันจะช่วยเบี่ยงเบนความสนใจให้ผู้ที่กำลังมีปัญหาจิตใจหันเหไปจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การเข้ายาเสพติด ทั้งยังช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตแก่ร่างกายและจิตใจด้วย ทั้งนี้อาจจำแนกได้หลายด้านดังนี้ คือ

1. ด้านสุขภาพอนามัย เช่น กีฬา นันทนาการ ดนตรี การออกกำลังกาย เกมต่าง ๆ ฯลฯ
2. ด้านจริยธรรม เช่น อบรมศีลธรรม กิจกรรมทางศาสนาส่งเสริมประเพณี ฯลฯ
3. ด้านสังคม เช่น จัดตั้งชมรมหรือสมาคม จัดค่ายเยาวชนการสงเคราะห์ผู้อื่น การบริการให้คำปรึกษาแนะนำ ฯลฯ
4. ด้านอาชีพ เช่น การฝึกอาชีพ การส่งเสริมรายได้ ฯลฯ

ฉ. การวิจัยและประเมินผล (research and evaluation)

ในการดำเนินงานป้องกันยาเสพติด ไม่ว่าจะใช้วิธีการหรือรูปแบบใด ๆ ก็ตาม ย่อมไม่มีกฎเกณฑ์ใดที่ถือเป็นมาตรฐานแน่นอนตายตัวหรือมีประสิทธิภาพโดยสมบูรณ์ แต่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ออกผลสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่แปรเปลี่ยนไป ดังนั้นการวิจัยและประเมินผลด้านการป้องกันยาเสพติด จึงเป็นวิธี

การหรือกิจกรรมที่สำคัญอีกกิจกรรมหนึ่ง ที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดการพัฒนาดำเนินงานป้องกันยาเสพติดให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

การวิจัยด้านป้องกันยาเสพติดเป็นการศึกษาเพื่อหาทราบถึงข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานป้องกันยาเสพติด เช่น การกำหนดมาตรการ วิธีการ หลักสูตรเพื่อการป้องกันยาเสพติด ฯลฯ

ส่วนการประเมินผลด้านป้องกันยาเสพติด เป็นวิธีการที่จะตรวจสอบถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในขั้นตอนต่างๆ ว่าได้ผลหรือไม่เพียงใด มีปัญหาอุปสรรคประการใด ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารโครงการ การวางแผนการปฏิบัติงานและการจัดกิจกรรม ฯลฯ

แผนป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2535-2539)
ระดับมัธยมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อใช้มาตรการการศึกษาในการพัฒนานักเรียน นักศึกษาให้มีความเจริญด้านเชาวน์ปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม ในการป้องกันสารเสพติด
2. เพื่อสนับสนุนการใช้ทรัพยากรและบริการสาธารณสุขในท้องถิ่น อันเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้สถานศึกษาใช้มาตรการการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อส่งเสริมประสานงานประชาสัมพันธ์กับส่วนราชการ องค์การเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนแสวงหาทรัพยากรเพื่อสนับสนุนงานป้องกันสารเสพติด

นโยบาย และมาตรการ

การวางแผน

นโยบาย

- 5.1 พัฒนาการบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกันการใช้สารเสพติดและเพื่อการแก้ไขปัญหานั้น เนื่องมาจากพฤติกรรมการใช้สารเสพติดนั้น

มาตรการ

- 5.1.1 ให้หน่วยงานเจ้าสังกัด และสถานศึกษาประเมินความต้องการจำเป็น ลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดเป้าหมายมิให้มีการใช้สารเสพติด
- 5.1.2 ให้หน่วยงานเจ้าสังกัด และสถานศึกษา จัดตั้งองค์การรับผิดชอบการ ป้องกันการใช้สารเสพติด
- 5.1.3 ให้หน่วยงาน และสถานศึกษา จัดทำแผน/โครงการป้องกันการใช้สาร เสพติดเป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่อง

การปฏิบัติ

นโยบาย

- 5.2 ใช้กระบวนการทางการศึกษาเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาคาการใช้สารเสพติดโดย มุ่งเน้นยุทธศาสตร์การป้องกันบุคคลให้มีภูมิคุ้มกัน

มาตรการ

- 5.2.1 พัฒนาความรู้พื้นฐานการป้องกันการใช้สารเสพติดแก่บุคลากรทุกคนใน สถานศึกษา
- 5.2.2 ศึกษาสภาพการใช้สารเสพติดของนักเรียน นักศึกษา เพื่อดำเนินงาน ป้องกันและแก้ไขปัญหาคาการใช้สารเสพติดนั้นในสถานศึกษา
- 5.2.3 ทำแผนยุทธศาสตร์การป้องกันสำหรับใช้ประสมประสานกับการสอนทุก วิชาเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา พัฒนาการรับรู้ ความเชื่อ เจตคติและความสามารถในการป้องกัน สารเสพติด
- 5.2.4 จัดบริการการเรียน การสอน จัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียน นักศึกษามี ความนับถือตนเอง มีความสัมพันธ์ เกิดความรู้สึกมุ่งมั่น เคารพตนเองและเกียรติภูมิของบุคคล มี ทักษะส่วนตน และทักษะสังคม ตลอดจนมีทักษะอาชีพ
- 5.2.5 เสริมสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้สะอาด เรียบ ร้อย ร่มรื่น สวยงาม และน่าอยู่ พร้อมทั้งจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา ใช้ เวลาสำหรับนันทนาการ

นโยบาย

5.3 ให้สถานศึกษามุ่งให้บริการ ทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน ป้องกัน แก้ไขสารเสพติด

มาตรการ

- 5.3.1 ให้สถานศึกษาสำรวจเกี่ยวกับทรัพยากรสำหรับเสริมสร้างการป้องกัน สารเสพติดในนักเรียนนักศึกษา
- 5.3.2 จัดศูนย์ข้อมูลทรัพยากรในการป้องกันและแก้ปัญหาสารเสพติด
- 5.3.3 กำหนดแนวปฏิบัติและวิธีการให้สถานที่บริการสาธารณสุข และประชาชน ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการพิจารณาสภาพปัญหาจัดทำแผนดำเนินงาน ประเมิน การปฏิบัติงาน ป้องกัน และแก้ไขปัญหานั้นเนื่องมาจากการใช้สารเสพติดในสถานศึกษา
- 5.3.4 จัดให้มีการรณรงค์ ส่งเสริมชุมชน ให้ตระหนักในความสำคัญของปัญหา ออนามัยชุมชน

นโยบาย

5.4 ส่งเสริมการแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นทั้งในและนอกประเทศ เพื่อ ป้องกันและแก้ไขปัญหาการใช้สารเสพติด

มาตรการ

- 5.4.1 จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผลการปฏิบัติงานของสถาน ศึกษาให้บุคคลในชุมชนทราบ ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนเข้าใจและสามารถช่วยเหลือได้ในกรณีสำคัญ
- 5.4.2 ให้สถานศึกษาติดต่อประสานงานเพื่อขอความร่วมมือปฏิบัติงานกับหน่วย งานในกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวง ทบวง กรมอื่น ตลอดจนองค์กรเอกชน
- 5.4.3 ให้มีการประสานงานเพื่อจัดทำโครงการเพื่อขอความร่วมมือในการ ปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานระหว่างประเทศ

การติดตามประเมินผล

นโยบาย

5.5 ให้สถานศึกษาจัดระบบประเมินผลการดำเนินงานป้องกันสารเสพติดทั้งใน ระยะสั้น และระยะยาว

มาตรการ

5.5.1 ให้จัดระบบการติดตาม การนิเทศ การควบคุม ระหว่างการดำเนินงาน และให้สรุป รายงาน ปัญหา อุปสรรค เพื่อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง

5.5.2 จัดทำโครงการเพื่อการประเมินผลโดยกำหนดตัวชี้ เครื่องมือวัด วิธีการประเมิน การรายงาน แล้วรายงานให้กรมเจ้าสังกัดทราบ

5.5.3 ให้จัดการวิจัยปฏิบัติการและหรือการวิจัยนําร่อง เพื่อแสวงหา แนวความคิดหรือนวัตกรรมในการป้องกันสารเสพติดของนักเรียน นักศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

พรศรี พัฒนพงศ์ (2520) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัจจัยที่สนับสนุนและที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในสถานศึกษา" เพื่อสำรวจปัจจัยที่สนับสนุนและที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานป้องกัน โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นครูผู้ผ่านการอบรมในการประสานงานการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ของกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 500 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. การปฏิบัติงานในสถานศึกษาส่วนมากเป็นงานในลักษณะการแก้ไขปัญหามากกว่า การป้องกัน
2. งานที่ทำเป็นหมู่คณะ งานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรอื่นและการแสวงหาทรัพยากรจากภายนอกนั้น สถานศึกษาปฏิบัติกันเพียงส่วนน้อย
3. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานคือ ผู้บังคับบัญชาไม่ให้ความสนับสนุนเท่าที่ควร ขาดความร่วมมือจากครู ผู้ปกครองและนักเรียน ขาดงบประมาณและตัวบุคลากรในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง ครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ฝ่ายสาธารณสุข และฝ่ายปกครอง ชาวสารการเคลื่อนไหว เรื่องยาเสพติด สำนักงานคณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) และคณะกรรมการฝ่ายเผยแพร่ กระทรวงศึกษาธิการ ควรจะได้ทำเอกสาร ข่าวสารต่าง ๆ ภาพโปสเตอร์ ส่งไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ

เสริม ปุณณะหิตานนท์ (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติของเยาวชนไทยที่มีต่อ ยาเสพติดและการประเมินเกี่ยวกับประสิทธิผลของวิธีการป้องกันและให้การศึกษา" เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในอัตราการเข้ายาเสพติดอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการให้ความรู้ ความเข้าใจใน เรื่องยาเสพติดแก่เยาวชน และศึกษาสภาพสังคมที่แตกต่างกันจะเป็นผลกระทบต่อการใช้ยาเสพติด อย่างไร โดยกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักเรียน ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียนหรือ วิทยาลัย ซึ่งได้มีการจัดตั้งโครงการให้การศึกษาเกี่ยวกับยาเสพติดและการป้องกัน และกลุ่ม เยาวชนที่ประกอบอาชีพแล้ว แบ่งตามสถานภาพทางอาชีพที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า

1. การเข้ายาต้องห้ามได้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้เฮโรอีนได้เพิ่มมากขึ้นเป็น หลายเท่าในโรงเรียนทุกประเภท รวมทั้งการใช้ยาเสพติดประเภท โดยเฉพาฮานอนหลับ
2. การเข้ายาแก้ง่วงและการใช้เหล้าแห้งในหมู่นักเรียนลดลง ส่วนการใช้แอลกอฮอล์ ได้เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในโรงเรียนสามัญ และการเข้ายาเสพติดที่ไม่ค่อยได้ยินชื่อเพิ่มมากขึ้นใน กลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. สถานการณ์แวดล้อมในการดำรงชีวิต และการหายามาได้โดยง่าย มีบทบาท สำคัญในการเป็นสาเหตุของการมีประสบการณ์ครั้งแรก ในทางตรงข้าม อิทธิพลของเพื่อน และ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับพวกที่ไม่เข้ายา การที่ไม่มีความสนใจและ กลัวผลร้ายก็ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างแท้จริง ในการไม่ยอมทดลองยา ไม่ว่าจะ เป็นชนิดใดก็ตาม

กรมสามัญศึกษา (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "สภาพการป้องกันยาเสพติดใน โรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สังกัดสามัญศึกษา" เพื่อสำรวจสภาพการป้องกันยา เสพติดโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 560 คน และครูจำนวน 1,495 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. โรงเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจต่อปัญหาเสพติดในโรงเรียนอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้าง สูง
2. โรงเรียนได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดอยู่เสมอ กิจกรรม ที่มีจำนวนโรงเรียนปฏิบัติมากที่สุด คือ การแนะนำ การสังคมสงเคราะห์ รองลงมาคือ การ เผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับยาเสพติด

3. ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นสอดคล้องกัน วิธีการแนะแนวเป็นวิธีปฏิบัติในการป้องกันนักเรียนติดยาเสพติดที่ดีที่สุด รองลงมาคือ การให้การอบรมนักเรียน

4. ครูมีความเห็นว่าความสนใจของนักเรียนเรื่องยาเสพติดอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

5. ครูมีความเห็นว่าหลักสูตรใหม่มีเนื้อหาเรื่องการป้องกันยาเสพติดมากกว่าหลักสูตรเก่า

6. ปัญหาที่ครูประสบมากที่สุดในการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันยาเสพติดก็คือ การขาดแคลนอุปกรณ์

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เสนอว่า ผู้บริหารควรมีการวางแผนร่วมกับผู้ปกครองและนักเรียน ในการกำหนดนโยบายการป้องกันยาเสพติดให้ชัดเจนต่อเนื่อง โดยการส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กีฬา ดนตรี ในสถานศึกษา ครู อาจารย์ บุคลากรทุกคนจะต้องร่วมมือร่วมใจสอดส่องดูแลพฤติกรรมของนักเรียน เพื่อหาทางป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขในโอกาสต่อไปได้ทันที่

สุรเดช วงศ์ป่า (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "มูลเหตุของการติดยาเสพติดให้โทษของนักเรียน และวิธีการป้องกันตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยม ในเขตภาคเหนือ" เพื่อศึกษามูลเหตุการติดยาเสพติดให้โทษของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และวิธีการป้องกันไม่ให้นักเรียนติดยาเสพติดให้โทษ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนมัธยมในเขตภาคเหนือ จำนวน 160 คน ผลการวิจัยในเรื่องวิธีการป้องกันไม่ให้นักเรียนติดยาเสพติดให้โทษ ผู้บริหารโรงเรียนเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการป้องกันในแง่การให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาในโรงเรียน การจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนโดยเน้นในเรื่องภัยของยาเสพติดให้โทษ และแทรกความรู้เรื่องยาเสพติดในบทเรียนขณะที่สอน แต่ในเรื่องการบริหารโรงเรียน การจัดกิจกรรมในโรงเรียน พบว่า ทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนรัฐบาลกับทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนแตกต่างกันในเรื่องการพานักเรียนไปทัศนศึกษาสถานบำบัดรักษาผู้ป่วยจากยาเสพติดให้โทษ

ทวีวรรณ สิริพันธ์ (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในกรุงเทพมหานคร" เพื่อศึกษาข้อ

มูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในตำบลสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร จำนวน 569 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้น แอล เอส ดี ซึ่งมีผู้ไม่มีความรู้ในเรื่องนี้เลย แหล่งข่าวสารที่ได้รับจากโรงเรียน หนังสือสิ่งพิมพ์ เพื่อน นิทรรศการ วิทยุ โทรทัศน์ ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างประมาณครึ่งหนึ่งเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเล่นการพนัน สูบบุหรี่ และดื่มเหล้าที่กระทำเป็นประจำไม่เกินร้อยละ 20 กลุ่มตัวอย่างคิดเป็นร้อยละ 92 เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรมป้องกันสิ่งเสพติดในโรงเรียน แต่คิดเป็นร้อยละ 19.9 เท่านั้นที่พร้อมจะเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนที่เหลือเป็นเพียงผู้สนใจ และรับผลประโยชน์จากโครงการเท่านั้น

ชาญ ชุ่มบุญชู (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การป้องกันการติดยาเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในทัศนะของผู้บริหาร" เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู ที่มีต่อการป้องกันยาเสพติดในโรงเรียนตามที่เป็นจริงและตามที่มุ่งหวัง โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนและครู จำนวน 517 คน ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรครูมีทัศนะต่อการป้องกันที่เป็นจริงโดยมีคะแนนเฉลี่ยด้านการประเมินผลอยู่ในระดับต่ำ แต่ด้านการให้การศึกษาด้านความร่วมมือและด้านกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนทัศนะต่อการป้องกันที่มุ่งหวัง มีคะแนนเฉลี่ยรวมด้านการให้การศึกษาด้านความร่วมมือ ด้านกิจกรรม และด้านการประเมินผล อยู่ในระดับสูง ผลการเปรียบเทียบทัศนะของครู ผลการเปรียบเทียบทัศนะต่อการป้องกันที่มุ่งหวัง พบว่าผู้บริหารโรงเรียนมีทัศนะต่อการป้องกันที่มุ่งหวังสูงกว่าทัศนะของครู

ประไพศรี ช่อนกลิ่น และคณะ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การหารูปแบบเพื่อแก้ปัญหาการใช้สารเสพติดของนักเรียนชั้น ม.1 - ม.3 ในสถานศึกษา 7 แห่ง จังหวัดเชียงใหม่" เพื่อหารูปแบบการแก้ปัญหาการใช้สารเสพติด โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในสถานศึกษา 7 แห่ง จำนวน 5,998 คน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของความร่วมมือในการแก้ปัญหาการใช้สารเสพติดจากสถาบัน 3 แห่งคือ สถาบันการศึกษา ซึ่งได้แก่ สารวัตรนักเรียน ครูประจำชั้น ครูฝ่ายปกครอง ครูแนะแนว ครูสารวัตรนักเรียน และ

นักศึกษาอาสาสมัคร สถาบันฝ่ายการบำบัดรักษา ได้แก่ แพทย์ พยาบาล นักสังคมวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา และสถาบันครอบครัว ได้แก่ พ่อแม่หรือผู้ปกครอง ลักษณะการดำเนินงานในรูปแบบต่าง ๆ มีดังนี้ สถาบันฝ่ายการศึกษาและฝ่ายบำบัดรักษาร่วมมือปรึกษากันคิด เครื่องมือในการประเมินพฤติกรรมของนักเรียน จัดกิจกรรมในการแก้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาาร่วมกัน เช่น ร่วมกันพิจารณาในการแก้พฤติกรรมนักเรียน ติดตามสังเกตพฤติกรรมนักเรียนที่โรงเรียนและที่บ้าน พบปะพ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อขอให้ผู้ปกครองยอมรับพฤติกรรมของตนบางอย่างที่เป็นสาเหตุให้บุตรหลานไปใช้สารเสพติด และรับที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมนั้น

กรมการฝึกหัดครู (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพการใช้สารเสพติดในสถานศึกษา พ.ศ. 2530" เพื่อศึกษาสภาพ สาเหตุ และทัศนคติของนักเรียนและนักศึกษาต่อการ ใช้สารเสพติดโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน นักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการจำนวน 10,446 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียน นักศึกษา ส่วนใหญ่ไม่เคยใช้สารเสพติดมาก่อน สำหรับกลุ่มที่ตอบว่าเคยใช้สารเสพติดพบว่าสารเสพติดที่ใช้กันมาก 3 อันดับแรก ได้แก่ เหล้า บุหรี่ และกัญชา ส่วนสาเหตุของการใช้สารเสพติดพบว่า มาจากความอยากรลองเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือเพื่อนชวน และส่วนใหญ่เห็นว่าสารเสพติดทุกชนิดมีอันตรายและเป็นสิ่งไม่ดี

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้สำหรับการปรับปรุงหลักสูตรวิธีการสอน และสื่อการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการป้องกันปัญหาการใช้สารเสพติด และสถานศึกษาต่าง ๆ ควรจะต้องมีหน่วยงานหรือองค์การที่ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันปัญหาการใช้สารเสพติดอย่างต่อเนื่อง

ลาดทองใบ ภูอภิรมย์ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของครอบครัวในการป้องกันการติดยาเสพติด" เพื่อศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวว่ามีความเกี่ยวข้องกับการเสพยาของเด็กเพียงใด โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 3 ประจาการศึกษา 2528 ของโรงเรียนรัฐบาล สหศึกษาในกรุงเทพมหานคร 7 โรงเรียน จำนวน 667 คน ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลและแบบสนับสนุน และทัศนคติของเด็กต่อการควบคุมสื่อมวลชนของผู้ปกครองมี

ความสัมพันธ์ทางบวกกับภูมิด้านทานการเสฟติด 3 ด้าน คือ จะมีความรู้เกี่ยวกับสาเหตุของการเสฟติดมากกว่า ปฏิเสธการช้กุงจากเพื่อนมากกว่าและเด็กประเภทนี้จะมีความใกล้ชิดกับยาเสฟติดน้อยกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลน้อยและแบบให้การสนับสนุนน้อย

อาาไพ สวัสดิ์พงษ์ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การดำเนินงานป้องกันยาเสฟติดในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน" เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานป้องกันยาเสฟติดในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นครูผู้รับผิดชอบงานป้องกันยาเสฟติด ในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนจำนวน 233 คน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีการให้ความรู้เรื่องสิ่งเสฟติดในระดับปานกลาง มีการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการป้องกันยาเสฟติดและในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อให้ักเรียนพัฒนาตนเองในระดับมาก ส่วนปัญหาในการดำเนินงาน มีปัญหาในทุกด้าน

สำนักงานคณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามยาเสฟติด (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติต่อต้านยาเสฟติดของกลุ่มเยาวชนในสถานศึกษา เยาวชนนอกสถานศึกษาและประชากรวัยแรงงาน เพื่อศึกษาสัดส่วนผู้มีพื้นความรู้ ความเข้าใจ เจตคติต่อต้านยาเสฟติด วิธีการและช่องทางที่ได้รับข่าวสารด้านการป้องกันยาเสฟติด ตลอดจนปัจจัยที่มีผลเกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ ความเข้าใจเจตคติต้านยาเสฟติดในกลุ่มเยาวชนในสถานศึกษา โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชนในสถานศึกษาได้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา กลุ่มละ 2,280 คน จากทุกภูมิภาคทั่วประเทศ กลุ่มเยาวชนนอกสถานศึกษา และกลุ่มประชากรวัยแรงงาน กลุ่มละ 780 คน จากภูมิภาคทั่วประเทศ รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 8,400 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มส่วนใหญ่อมีพื้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสฟติดดี มีเจตคติต่อต้านยาเสฟติดมาก นอกจากนี้ยังพบว่า ลักษณะส่วนตัวบางประการของชาย และสภาพแวดล้อมบางอย่างมีความเกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจมากกว่าหญิง แต่หญิงมีเจตคติต่อต้านยาเสฟติดมากกว่าชาย ผู้ที่มีอายุมากกว่าจะมีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติต่อต้านยาเสฟติดมากกว่า ผู้ที่มีพื้นฐานการศึกษาสูงกว่า มีความรู้ ความเข้าใจและเจตคติต่อต้านยาเสฟติดมากกว่า

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

สโตเคลีย์ (Stokely, 1978) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประเมินผลการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน สำหรับการป้องกันยาเสพติดในชั้นแรก" (An evaluation of a school-community team for the primary prevention of drug abuse) เพื่อประเมินผลการป้องกันยาเสพติด ซึ่งดำเนินงานร่วมกันโดยโรงเรียนและชุมชนในรัฐแคลิฟอร์เนีย เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ โดยประเมินจากผลที่ได้รับและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์ที่บรรลุผลสำเร็จสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการป้องกันยาเสพติดของนักเรียน และผลงานแนะแนวของครูประจำโรงเรียน ส่วนวัตถุประสงค์ที่ยังต้องได้รับการพัฒนาได้แก่ การประสานสัมพันธ์ของชุมชน การมีส่วนร่วมในการวางแผนของนักเรียนและการจัดสรรเงินงบประมาณ

กิเจอร์ (Giger, 1989) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "สภาพการควบคุมการใช้สารเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ" (The status of substance abuse control in public secondary schools) เพื่อประเมินสภาพการนำไปใช้และนโยบายว่าด้วยการใช้สารเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในสหรัฐ โดยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและวิธีการในการควบคุมปัญหาการใช้สารเสพติดในโรงเรียนมัธยมของรัฐ จากอาจารย์ใหญ่ทั่วประเทศจำนวน 435 คน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียน 94% ได้เขียนนโยบาย เกี่ยวกับการควบคุมการใช้สารเสพติดของนักเรียนแล้วและโรงเรียนน้อยกว่าครึ่งหนึ่ง ได้มีนโยบายอย่างชัดเจนเกี่ยวกับลูกจ้าง และ 76% ของโรงเรียนได้นำโครงการป้องกันสารเสพติดมาใช้แล้ว

มาแรนโกนิ (Marangoni, 1989) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติของผู้บริหาร ครู และนักเรียนนักศึกษานโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชน และโรงเรียนอาชีวศึกษา ที่มีต่อนักเรียนที่ใช้สารเสพติด" (Attitudes of community public high school and area vocational-technical school administrators, teachers, and students toward the student substance abuser) เพื่อที่จะวัดความแตกต่างระหว่างทัศนคติของผู้บริหาร ครู และนักเรียนที่มีต่อนักเรียนที่ใช้สารเสพติดในโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชน และโรงเรียนอาชีวศึกษา ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของมลรัฐเพนซิลวาเนีย โดยใช้แบบสอบถาม

ในนักเรียนระดับ 11 และ 12 จำนวน 560 คน ครู 32 คน และผู้บริหาร 24 คน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างหลายกลุ่มมีทัศนคติที่เป็นลบต่อนักเรียนนักศึกษาที่เข้าสู่อสุราเสพติด ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนและในโรงเรียนอาชีวศึกษา รวมทั้งบุคลากรในโรงเรียนมีทัศนคติที่เป็นลบน้อยต่อนักเรียนที่เข้าสู่อสุราเสพติดจากพวกแอลกอฮอล์ แต่มีทัศนคติที่เป็นลบมากต่อนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด และได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การให้การศึกษาคือทางออกที่ดีที่สุดในการป้องกันการเข้าสู่อสุราเสพติด และการให้การศึกษากลับเป็นส่วนเป็นในการช่วยเหลือให้นักเรียนที่เข้าสู่อสุราเสพติด

เวลส์ไชเมอร์ และ แฮร์ริส (Welshimer and Harris, 1994) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "แนวทางโปรแกรมสุขภาพในโรงเรียน เพื่อป้องกันการสูบบุหรี่และการเข้าสู่อสุราเสพติด" (Guidelines for school health programs to prevent tobacco use and addiction) เพื่อหาแนวทางของโปรแกรมสุขภาพในโรงเรียน ในการป้องกันการสูบบุหรี่ และการเข้าสู่อสุราเสพติด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูบบุหรี่ทุกวันในสหรัฐ เริ่มสูบบุหรี่ก่อนอายุ 18 ปี และมีนักเรียนวัยรุ่นสูบบุหรี่เพิ่มขึ้นกว่า 3,000 คนต่อวัน จึงคาดว่าโครงการสุขภาพในโรงเรียนจะเป็นยุทธวิธีที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันการสูบบุหรี่และลดการสูบบุหรี่ของสหรัฐ และได้เสนอแนะแนวทางดังนี้

1. พัฒนาและนำเสนอแนะว่าด้วยการสูบบุหรี่มาบังคับใช้
  2. สอนเกี่ยวกับผลที่จะตามมาทางสังคมต่อการสูบบุหรี่ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
- ทางด้านจิตวิทยา
3. ให้การศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันการเข้าสู่อสุรา
  4. ให้การอบรมเฉพาะแก่ครู - อาจารย์
  5. ขอความสนับสนุนและความร่วมมือจากผู้ปกครองในการป้องกันการเข้าสู่อสุรา
  6. สนับสนุนการหยุดสูบบุหรี่ และการเข้าสู่อสุราของบุคลากรในโรงเรียน
  7. ประเมินผลโครงการป้องกันการสูบบุหรี่เป็นระยะ ๆ

วูดแมน (Woodman, 1994) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการเข้าร่วมในการให้การศึกษารื่องแอลกอฮอล์ และยาเสพติดชนิดอื่นในโครงการป้องกันยาเสพติด ในนักเรียนระดับเกรด 6 ถึง 12" (Patterns of participation in alcohol and other drug

education / prevention programs among students in grades six through twelve) เพื่อหารูปแบบของการเข้าร่วมในโครงการให้การศึกษาและป้องกันยาเสพติด ในนักเรียนเกรด 6-12 ตามตัวแปรเพศ ที่ตั้งตำบล ระดับเกรดและจำนวนโครงการที่นักเรียนเข้ามีส่วนร่วม จำนวน 64,855 คน จาก 16 โรงเรียน และในโรงเรียนที่ปราศจากการเสพติด จำนวน 1 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรเพศ มีผลต่อความแตกต่างในการเข้าร่วมโครงการ โดยเพศหญิงเข้าร่วมโครงการค่ายป้องกันยาเสพติด โครงการผู้นำในกลุ่มเพื่อนที่ปราศจากยาเสพติด มากกว่าเพศชาย ส่วนเพศชายเข้าร่วมโครงการกีฬามากกว่าเพศหญิง และพบว่านักเรียนเข้าร่วมโครงการป้องกันที่จัดขึ้นต่ำกว่าร้อยละ 50 โดยเฉลี่ยนักเรียนระดับประถมศึกษาเข้าร่วมโครงการป้องกัน 1 โครงการ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เข้าร่วมในโครงการป้องกัน 2 โครงการ

โบเวน และ คณะ (Bowen and Others, 1995) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "นโยบายการรวมกลุ่มในโรงเรียน เป็นกลวิธีลดการสูบบุหรี่ในเด็ก" (School policy in COMMIT : A promising strategy to reduce smoking by youth) เพื่อศึกษาผลกระทบต่อสุขภาพของพฤติกรรมการสูบบุหรี่โดยทำการศึกษาในกลุ่มผู้สูบบุหรี่ส่วนหนึ่งจากโรงเรียนนานาชาติในทุกระดับชั้น ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อมั่นในตนเองไม่เพิ่มขึ้นในระยะเวลาอันสั้น แต่ความรู้และทัศนคติหลังการทดสอบเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และพบว่าความรู้ และทัศนคติมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อการตัดสินใจ นั่นคือถ้านักเรียนได้รับความรู้ที่ถูกต้องจะทำให้ตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดว่า กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลมากกว่าความรู้และทัศนคติที่ได้รับ

มัลฮอลล์ (Mulhall, 1995) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การตรวจสอบผลของการใช้หลักสูตร และไม่ใช้หลักสูตรในโครงการป้องกันยาเสพติด ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เกี่ยวกับการใช้ยาเสพติดของวัยแรกรุ่น" (Examining curriculum and noncurriculum effects of a middle school-based drug prevention program on early adolescent drug outcomes) เพื่อประเมินผลกระทบของโครงการป้องกันการเสพติดในเด็กวัยแรกรุ่นโดยการใช้หลักสูตรและไม่ใช้หลักสูตร ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงทดลอง ผลการวิจัยพบว่าโครงการป้องกันยาเสพติดของโรงเรียนสามารถให้ผลทางบวกต่อความรู้ และทัศนคติ แต่

มีผลทางลบต่อแอลกอฮอล์ บุหรี่ และยาเสพติดอื่น ๆ หลังการทดลองและติดตามผล 1 ปี พบว่าโครงการไม่มีผลกระทบต่อการเพิ่มทักษะการดำเนินในกลุ่มเพื่อนหรือลดความไวต่อความกดดันของกลุ่มเพื่อน

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศสรุปได้ว่า ส่วนใหญ่โรงเรียนให้ความสำคัญต่อปัญหา ยาเสพติดในโรงเรียน มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดให้แก่ นักเรียน กิจกรรมที่จัดมากคือ การแนะนำ การส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับยาเสพติด ผู้บริหารและครูให้ความสำคัญกับการป้องกันยาเสพติดในโรงเรียน มีการศึกษารูปแบบเพื่อป้องกันการใช้ยาเสพติดของนักเรียน การประเมินผล การปฏิบัติงานป้องกันยาเสพติด และพบว่า การป้องกันยาเสพติดนั้นควรจะให้ นักเรียนมีส่วนร่วม การให้การศึกษาคือทางออกที่ดีที่สุดในการป้องกันการใช้ยาเสพติด กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลมากกว่าความรู้และทัศนคติที่ได้รับ ส่วนปัญหาที่พบในการป้องกันยาเสพติดส่วนใหญ่คือ ขาดงบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์

จากสรุปผลการวิจัยในเรื่องการป้องกันยาเสพติดจะพบว่าเป็นการวิจัยเกี่ยวกับการให้ความรู้เรื่องยาเสพติด สภาพการป้องกันยาเสพติดในโรงเรียน การหารูปแบบเพื่อแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในโรงเรียนรวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในโรงเรียน ยังไม่มีผู้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดตามแผนป้องกันสารเสพติดของกระทรวงศึกษาธิการ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งครอบคลุม 3 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติงาน และด้านการติดตามและประเมินผล ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานป้องกันยาเสพติดในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ